

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого – природничий факультет
Кафедра екології, географії та туризму

**Планування екскурсії:
“ Дубно, як історико-географічна
пам’ятка Рівненщини”**

Підготувала:
студентка психолого-природничого факультету
група Г-11
Юрим Ірина Леонідівна
Керівник: док. пед. наук, проф.
Войтович Оксана Петрівна

ВСТУП

Екскурсії є невід'ємною частиною туристичного обслуговування, тому що пізнання навколишнього світу, інших країн, нових місць є найбільш ефективним під керівництвом спеціалісту. Екскурсії входять до складу майже всіх туристичних пакетів, одні як частина туристичного продукту, інші як факультативний вид обслуговування. Водночас екскурсія є самостійною послугою, що відрізняється від інших найбільшою демократичністю. Вперше екскурсії стали впроваджуватися в навчальний процес прогресивними педагогами Західної Європи й Росії, що виступали проти схоластики у викладанні, наприкінці 18-початку 19 століть. Поступово вони стали органічною частиною навчального процесу.

Рівненська область є досить хорошим промисловим регіоном, але останнім часом інтенсивно формується її туристичний потенціал. Рівненщина - це великі міста, мешканці яких хочуть не просто відпочити після роботи у вихідні, не виїжджаючи за межі свого міста, але і дізнатися щось нове, цікаве. Дубно - місто у центрі західної частини України, у південно-західній частині Рівненської області на Волинсько-Подільській височині.

Актуальним є питанням розробка екскурсій, що знайомили б туристів та мешканців міста з історією, культурою, географією, видатними діячами.

Мета роботи: закріплення та розширення одержаних у процесі навчання теоретичних знань та практичних вмінь й навичок з розробки необхідних для організації екскурсійної діяльності документів шляхом розробки індивідуального варіанта інноваційного екскурсійного продукту.

Для досягнення мети були поставлені наступні **завдання:**

1. Розробити технологічну карту екскурсії
2. Створити таблиць екскурсії
3. Індивідуальний текст
4. Зробити самостійні висновки щодо досліджуваної проблеми, питання.

Об'єкт дослідження - екскурсійні можливості міста Дубно.

Предмет дослідження: властивості, історія, географія, особливості та характерні якості об'єктів показу міста Дубно.

Схема маршруту екскурсії

Маршрут екскурсії являє собою найбільш зручний шлях проходження екскурсійної групи, що сприяє розкриттю теми. Він будується в залежності від найбільш правильною для даної екскурсії послідовності огляду об'єктів, наявності майданчиків для розташування групи, необхідності забезпечення безпеки екскурсантів. Одне із завдань маршруту - сприяти найбільш повному розкриттю теми.

Перелік об'єктів показу :

1. Тараканівський форт
2. Дубенський замок

Технологічна карта екскурсії:

Тема екскурсії: «Дубно, як історико-географічна пам'ятка Рівненщини».

Вид екскурсії: краєзнавча.

Вид екскурсії за способом пересування: автобусна.

Маршрут транспортної екскурсії: Рівне – Дубно – Рівне.

Тривалість: 8 год. 30 хв.

Вийзд з Рівного – 08:30

Екскурсія Дубенський замок – 09:30 – 11:30

Обід – 12:00 – 13:00

Тараканівський Форт – 13:00 – 15:30

Прибуття – 17:00

Вартість на групу 17чол. – 1500грн.

Вартість включає: проїзд, послугу екскурсовода, супровід гідів, страхування.

Додатково олачуються вхідні квитки (Ціна: 90грн.).

Табель екскурсії:

Ділянки (етапи) пересування за маршрутом від місця збору до останнього пункту на конкретному маршруті	Зупинки	Об'єкти показу	Тривалість огляду	Перелік питань	Організаційні вказівки
м.Рівне	Театральна площа		20хв.		Збір групи. Розповідь правил безпеки.
м. Дубно	Паркувальне місце автобуса, біля околиць замку	Дубеський замок (В'їзна брама, Палац Любомирських, Вежа Беати, Підземелля)	2год.	Заслуховування доповідей про історію та географічне положення Дубненського замку та його легенди	Організаційні моменти; Повелінка в суспільно-ромадських місцях
с. Тараканів, Дубенського р-н.	Паркувальне місце автобуса	Тараканівський форт	2,5год	Заслуховування доповіді про Тараканівський форт, його містичні історії.	Організаційні моменти; обговорення різних питань.
м. Рівне	Театральна площа				Прощання групою.

Індивідуальний текст

Тараканівський форт

Подібних до Тараканівського форту оборонних об'єктів у світі є лише два — у Франції. Форт-заставу біля Дубна будували, використовуючи французький досвід. Автором проєкту історики вважають військового інженера полковника Борисова. Він же був і першим начальником будівництва. За іншими даними, авторство створення цитаделі може належати графу інженер-генералу Едуарду Тотлебену.

Будували форт понад 5 років. Вали почали насипати ще в 1873 році руками майже тисячі мешканців з навколишніх сіл і Дубна. Тамтешнім селянам заборонялось використовувати в господарських роботах камінь. Увесь місцевий камінь йшов на форт. При будівництві уперше використали такий матеріал як бетон. Основні роботи закінчили в 1890 році. Того ж року цар Олександр III з родиною оглядав укріплення. Обійшлося воно царській казні в майже 66 мільйонів рублів.

Форт обладнали за останнім словом тогочасної науки і техніки. У 1899 році з'явилося електроосвітлення, телеграф, телефон. Через спеціальні колодязі із вмурованими в стіни рейками лебідками піднімали з підземелля боєприпаси. Автор проєкту передбачив будівництво трьох глибоких колодязів для води, що давало можливість облаштувати водопровід. Була також і каналізація зі спеціальною піччю для спалювання нечистот. Зовні цитадель оточував рів і земляні вали, укріплені стінами двометрової ширини і шестиметрової висоти.

Проєктом будівництва було передбачено облаштування броньованих артилерійських башт на кшталт французьких фортів. Однак тогочасній Росії подібні новації не були притаманними. Тому, вочевидь, вирішили зекономити на дорогому обладнанні і таких башт в Тараканівському форту не встановлювали.

Форт займає площу 5,8 гектара. У центрі його — дворівнева трапецієподібна казарма з округленими краями. Цитадель мала 105 казематів, 35 з яких — житлові. Одночасно там могли розміститися 800 осіб. Кожен каземат мав своє призначення: для бойових дій, господарські приміщення,

склади, пекарня, лазарет, операційна і навіть дезінфекційні камери. Був навіть окремий каземат-морг. Усі приміщення було оснащено вентиляцією і печами для обігріву. У 1901 році в центральній казармі збудували гарнізонну церкву.

Тараканівський форт має форму ромбу. Довжина кожної сторони по периметру сягає 240 метрів. Товщина зовнішніх стін укріплення становила 3 метри. Всередину укріплення ведуть чотири підземні ходи. Під час бомбардувань солдати могли вільно пересуватися наскрізним коридором, який тягнеться по внутрішньому периметру форту. Герметичні двері й драбини виготовлено з використанням чавунних деталей. Потрапити всередину можна було лише за допомогою висувного залізного мосту, який під час облоги ховали в спеціально побудоване приміщення під насипом.

Початково на озброєнні форту було десять шестидюймових (152-мм) гармат з дальністю стрільби 9-13 кілометрів, вісім легких гармат, вісім 57-міліметрових, 10 трьохлінійних кулеметів. Усього у форту було 40 різнокаліберних гармат та 10 кулеметів.

За іронією долі російські війська Тараканівський форт за призначенням так і не використали. Уже в 1900 році його перетворили на склад, але надмірна вологість звела цю ідею нанівець. Затим форт став в'язницею, першими "поселенцями" якої стали солдати тамтешнього гарнізону, які бунтували проти утисків офіцерів.

Уперше Тараканівський форт використали за його призначенням у 1915-у під час Першої світової. Укріплення без бою залишили російські війська й одразу зайняли австрійські. Форт зазнав значних руйнувань під час так званого Брусиловського прориву влітку 1916-го. У боях за форт тоді загинуло 200 вояків австрійської армії, яких поховали біля фортеці.

У 1920 році кіннотники армії Будионного за підтримки авіації та бронепοїзда "Хоробрий" намагалися штурмом взяти форт, зайнятий на той час вояками 43-го полку Війська Польського під командуванням майора Віктора Матчинського, проте марно. Гарнізон форту в кількості тисячі солдатів бився в оточенні, доки мав боєприпаси, після чого 300 вцілілих

вояків здійснили прорив. Шістнадцятого вересня 2010 року в Дубні й на території форту відбулися урочисті заходи з вшанування польських жовнів.

Серед найнеймовірніших чуток про таємниці форту — така, що буцімто німці в часи Другої світової облаштували тут секретну лабораторію з розробки новітньої зброї. Подейкували, що тут знаходився дослідницький підрозділ найтаємничішої нацистської організації “Аненербе”. А перед відступом на початку 1944-го окупанти замінували і забетонували обладнання в тунелях. Та так, що його досі не вдалося виявити. За іншою версією, начебто радянські військові облаштували тут склад ядерної зброї. Місцеві знавці запевняють, що й справді з 1946 по 1960 роки форт займали підрозділи НКВД, які навіщось залили бетоном багато приміщень і навіть вентиляційні отвори. Чим вони тут займалися — досі таємниця за сімома печатками. За переказами, “енкаведисти” у форту розстрілювали тих, кого підозрювали в співпраці з УПА.

У 1965 році Міністерство торгівлі УРСР і штаб Прикарпатського військового округу зробили спробу обладнати на базі форту склад консервованої продукції та запчастин автомобільного парку військової частини. Для цього навіть розчистили каземати, провели освітлення. Але надмірна вологість і випаровування змусили відмовитися від цієї ідеї. У післявоєнні часи територію укріплень використовували також як тренувальне стрільбище.

На стінах форту можна віднайти цікаві написи й автографи солдат, які служили тут сто років тому. Зустрічаються, окрім російських, польські, німецькі, австрійські і навіть арабські. “Прикрасили” стіни бетонної фортеці своїми автографами й наші сучасники. От тільки цінність їх вельми сумнівна.

Територія старовинної фортифікаційної споруди неодноразово ставала майданчиком для зйомок відеороликів. Тут також знімали деякі епізоди відомої української художньої стрічки “Поводир” та казки-фентезі “Джура-Королевич”.

У 1983 році форт обстежила бригада київських спелеологів Українського товариства охорони пам’яток історії та культури. Уже тоді було

встановлено, що, зокрема, центральна двоповерхова казарма та арки другого поверху перебувають в аварійному стані. Будинок казарми вимагає термінового капітального ремонту. Тоді ж встановили, що глибина ям і провалів у необстежених підземних ходах сягає 20-ти метрів.

Привиди Тараканівського форту

Різноманітних містичних історій про Тараканівський форт назбиралося стільки, що впору випускати збірник “жахалок”. Удень форт виглядає геть не містично, чого не скажеш про вечірні години, особливо за похмурої погоди. Місцеві кажуть, що усілякі містичні прояви починаються десь так після години 19-ї. Бродити поодиноці серед цих апокаліптичних руїн не кожен наважиться.

Ті, хто побував у Тараканівському форту, розповідають, що їх увесь час не полишало відчуття, що ці стіни “живі”. Кажуть, що навіть чули голоси людей, які долинали невідомо звідки. Про це ж розповідають жителі навколишніх сіл. Мовляв, інколи чути глухі звуки вибухів, якусь нечітку мову, схожу на військові команди. А ті, хто не побоявся випробувати долю і заночував у самій цитаделі чи неподалік, розповідають, що вночі чути, як форт “фонить”. Подейкують, що це десь в глибині підземель досі працює генератор, якого так і не знайшли... А ще — буцімто якась невидима сила піднімає нічліжника і веде в глибину фортеці, і якщо в той момент його не зупинити, то він може назавжди згинуть в нетрях руїн. Ті, хто побував у Тараканівському форту, розповідають, що їх увесь час не полишало відчуття, що ці стіни “живі”. Кажуть, що навіть чули голоси людей, які долинали невідомо звідки. Про це ж розповідають жителі навколишніх сіл. Мовляв, інколи чути глухі звуки вибухів, якусь нечітку мову, схожу на військові команди. А ті, хто не побоявся випробувати долю і заночував у самій цитаделі чи неподалік, розповідають, що вночі чути, як форт “фонить”. Подейкують, що це десь в глибині підземель досі працює генератор, якого так і не знайшли... А ще — буцімто якась невидима сила піднімає нічліжника і веде в глибину фортеці, і якщо в той момент його не зупинити, то він може назавжди згинуть в нетрях руїн. Вистачає й різних оповідок про заблукалих

поодиноких туристів, яких якась невидима сила бувало й по кілька днів водила підземними лабіринтами, а потім раптом вони виходили назовні. А було й таке, що заблукалих не знаходили, мовляв, форт сам вирішує, кого йому відпускати, а кого ні...

Головним привидом форту-застави місцеві називають загиблого священика, який колись правив у тутешній гарнізонній церкві. Мовляв, він досі бродить темними закутками і б'є у дзвони, скликаючи на службу. Мовляв, мандруючи фортом, і дійсно інколи можна почути звуки церковних дзвонів. які долинають наче десь із підземелля. Через це місцеві встановили хрест над приміщенням, де була гарнізонна церква.

Дубенський замок

Легендарний замок скарбів в Дубно є пам'ятником історії і архітектури. Дубенська фортеця знаходиться біля річки Іква Рівненської області, та нині вважається культурним заповідником міста. Історія Дубенського замку

Колись давним давно в неприступних стінах замку та широких лабіринтах підземель були заховані скарби – сімейні реліквії Острозьких, які передавалися новоствореним сім'ям. Всі ці багатства приваблювали завойовників, але нікому жодного разу не вдалося взяти в облогу Дубенську фортецю. Відомо, що фортецю збудували на місці давнього дерев'яного укріплення при підтримці Константина Острозького. Однак в 17 столітті Януш Острозький переробив замок на свій лад: у стилі пізнього ренесансу. Він спорудив ще пару бастіонів і добудував кам'яні вежі, що виконують оборонну функцію.

Далі с плином часу володарями замку ставали Замславські, після них Сангушки, і ліше згодом – Любомирські. Дубенський замок кардинально змінився після того, як рука Генріха Ітара торкнулася його стін. Архітектор римської школи перетворив замок на палац. По задуму генія споруда складалася з трьох частин. У тріаду входили палац Острозьких, палац Любомирських та головний надбрамний корпус.

В'їзні ворота замку в Дубно прикрашені величним гербом родини Острозьких. Герб обрамлений незвичайними хитромудрими візерунками в ренесансному стилі. При створенні герба використовували лик Побідоносця, а справа зобразили сміливого вершника на коні. Герб «Витязь» довгий час слугував прапором Литовського князівства, відповідно його вводили в свої герби члени знатних княжих сімей. Цікаво, що інші знаки потрапили на герб завдяки шлюбним союзам з іншими членами іменитих сімей. В палаці Любомирських знаходилась розкішна банкетна зала з мармуровою підлогою і банкетна зала, яку прикрашав італійський майстер Мерліні.

При в'їзді відкривається неймовірний вид на річку і на придворні пенати. Головна пам'ятка Дубенського замку – надбрамний корпус, що складається з вежі купольним дахом.

Темні підземелля замку в Дубно були справжнім лабіринтом, де на випадок небезпеки могла сховатися велика кількість людей. Тут на зберіганні також лежали сало та мед, варення та пшениця, також зброя та стріли. Поговорюють що їжа також була коштовністю замку, адже там було стільки провізії, скільки вистачило б, щоб прогодувати все місто.

Легенда замку

Кажуть, що в 16 столітті під час набігу татарських військ на Дубенський замок почалася сильна паніка. А племінниця Острозького – красуня Беата, вибравшись на вежу, розпорядилася стріляти прямо по загону хана і його наметі. Крім того, Беата сама підпалила вогонь в гарматі, за підсумком – мета була вражена і битва закінчилася. З тих самих часів вежу Дубенського замку називають «Беатка».

Цікавий факт

Фортеця збудована таким чином, що в підвалах знаходяться таємні ходи та лабіринти. Так, основні дії в творі «Тарас Бульба» розгортаються саме біля Дубенського замку. Гоголь не дарма вибрав саме цю фортифікаційну споруду, так як вона вражала своєю красою в саме серце.

Висновок: Екскурсія є наочним процесом пізнання людиною навколишнього світу, який побудований на заздалегідь підібраних об'єктах,

що знаходяться в природних умовах або розташованих в приміщеннях підприємств, лабораторій, науково-дослідних інститутів. Туристична галузь дедалі більше набуває вагомого значення для розвитку економіки та соціальної сфери в Україні, а зокрема і у Рівненській області. Розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, екскурсійної діяльності є важливим чинником підвищення якості життя в країні, підвищення її авторитету на міжнародному туристичному ринку, створення додаткових робочих місць та поповнення державного бюджету.

Список використаних джерел:

1. Тарас Палков. Замки України. Історія та легенди. – Л.:Ладекс, 2011. – 96с.
2. <https://photo-lviv.in.ua/dyvo-fortyfikatsiynoi-tekhny-mynuloho-abo-p-iatnadtsiat-tsikavynok-pro-tarakanivs-kyu-fort/>